Suomalaisuuden Liitto pitää hallituksen kielikertomusta pahasti puutteellisena. Haluamme kiinnittää sivistysvaliokunnan huomiota kielikertomuksen keskeiseen puutteeseen, joka koskee suomenkielisten järjestöedustuksen ja edunvalvonnan puuttumista.

Suomessa on viime vuosina syntynyt asetelma, jossa valtiovalta on alkanut tuottaa suomenkielisten ”kansalaisäänen” itse valitsemiensa asiantuntijaelimien kautta. Kielikertomus on tästä hyvä esimerkki.

Kielikertomuksessa rakennetaan kuva osallistavasta ja tasapainoisesta kielipolitiikasta erilaisten kuulemisten, barometrien ja neuvottelukuntien kautta. Keskeisiksi aineistoiksi mainitaan erikseen muiden muassa **kieliryhmien omat arviot**. Kertomuksen mukaan sen valmistelussa oikeusministeriö on lähestynyt **kieliryhmien edustajia** lausuntopyynnöllä. Tämä herättää välittömästi kysymyksiä: Kuka tai mitkä tahot edustavat suomenkielisiä? Millaisesta edustuksellisuudesta on kyse?

Kertomuksessa rakennetaan edustuksellisuus kieliryhmien välillä siten, että ruotsinkielisiä edustaa yksinomaan heidän edunvalvontaansa keskittynyt elin, jonka toiminnasta on säädetty laissa. Myös muille vähemmistökieliryhmille on myös nimetty edunvalvonta- tai järjestöedustajat, joita on kuultu kielikertomusta valmisteltaessa. Sen sijaan suomenkielisten tarpeisiin ja edunvalvontaan keskittyvää järjestöedustusta ei nimetä lainkaan.

Kielikertomuksesta voidaan päätellä, että oikeusministeriö on kuitenkin lähestynyt sen valmistelussa Kotimaisten kielten keskuksen yhteydessä toimivaa suomen kielen lautakuntaa. Oikeusministeriö pitänee suomen kielen lautakuntaa suomenkielisten edustajana. Aina kun kertomuksessa puhutaan suomenkielisistä tai suomen kielestä, viitataankin vain ja ainoastaan suomen kielen lautakunnan antamiin lausuntoihin tai asiantuntijaraportteihin.

Suomenkielisten ja Suomalaisuuden Liiton näkökulmasta tilanne on hullunkurinen.

Kielikertomuksessa suomenkielisten edunvalvonta- ja järjestöedustus on korvattu viranomaisen yhteydessä toimivalla asiantuntijataholla. Syntyy vaikutelma, että valtion viraston

asiantuntijaelintä pidetään kieliryhmän edustajana. Suomen kielen lautakunta ei kuitenkaan ole, eikä tietysti voikaan olla, suomenkielisiä edustava edunvalvonta- tai kansalaisjärjestö.

Tässä yhteydessä onkin syytä erikseen muistuttaa suomen kielen lautakunnan tehtävästä ja asemasta. Suomen kielen lautakunta on Kotimaisten kielten keskuksen (Kotus) alaisuudessa toimiva asiantuntijaelin. Sen tehtävänä on toimia suomen kielen huollon ja nimistönhuollon asiantuntijaelimenä ja päättää kielenkäyttöä koskevista yleisluonteisista tai periaatteellisista suosituksista sekä ottaa kantaa kielipoliittisiin kysymyksiin. Kotus puolestaan on osa Opetushallitusta ja sen tehtävänä on edistää suomen ja ruotsin kielen käyttöä.

On väärin pitää valtion virastojen ja tutkimuslaitosten, kuten Kotuksen, alaisuudessa toimivia asiantuntijaelimiä jonkin väestöryhmän, kuten suomenkielisten, edustajina. He eivät ole edunvalvontatoimijoita, vaan asiantuntijoita, joiden tehtävänä on suhtautua asemansa mukaisesti neutraalisti eri väestöryhmien yhteiskunnallisiin ja sivistyksellisiin tarpeisiin.

Asiantuntijaelin voi perustellusti antaa lausuntoja ja suosituksia kielipoliittisista kysymyksistä. On kuitenkin ongelmallista, jos tällaista elintä pidetään de facto kieliryhmän edustajana, tulkiten sen kannat näin suomenkielisten tahdonilmaukseksi. Jos valtio käyttää hallinnollista asiantuntijaelintä suomenkielisten äänenä, syntyy edustuksellinen ja edunvalvonnallinen katkos: suomenkielisten kansalaislähtöistä järjestäytynyttä edunvalvontaa ei silloin ole, eikä suomenkielisten oikeus saada äänensä kuuluviin toteudu.

Suomalaisuuden Liitto korostaa, että valmistelutyössä tarvitaan asiantuntijoita, mutta asiantuntijoita ei pidä sekoittaa edunvalvontatahoihin.

Ruotsinkielisillä, saamenkielisillä ja muilla kielivähemmistöillä on kertomuksessa nimetty oma edunvalvontataho ja heillä on kertomuksessa siten oma ääni. He ovat voineet tuoda ongelmiaan ja näkemyksiään esille virallisessa valmistelussa. Suomenkielisille ei ole annettu tätä mahdollisuutta, eivätkä suomenkielisten edut ja tarpeet siten ole päässeet perustuslain edellyttämällä tavalla esille. Ilman edunvalvontatahoa ja järjestöedustajaa suomenkielisten kokemat ongelmat ja näkemykset eivät tule kuulluksi, päädy kielikertomukseen ja poliittiselle asialistalle.

Suomenkielisten kielellisten oikeuksien ja tarpeiden esille tuominen ja tähän kytkeytyvä edunvalvonta kuuluu vapaaseen kansalaisyhteiskuntaan. Oikeuksien ja etujen puolustaminen rakentuu tällöin omaan kieleen perustuvan yhteenkuuluvuuden ja kieli-identiteetin pohjalta. Kansalaisten vapaata, omaehtoista ja riippumatonta toimintaa ei saa sekoittaa valtiolliseen viranomais- ja asiantuntijatyöhön. Tällainen sekoittaminen johtaa kansalaisnäkökulman ohittamiseen ja suomenkielisten osallisuuden typistämiseen.

Suomenkielisille tulee antaa tasaveroinen ja yhtäläinen oikeus kansalaislähtöiseen kielipoliittiseen edustukseen.

Historiallisessa katsannossa vuonna 1906 perustettu Suomalaisuuden Liitto on edustanut kielikysymyksissä suomenkielisten näkökulmaa. Suomalaisuuden Liiton roolista sovittiin jo vuoden 1945 kielirauhakomitean mietinnössä, jossa esitettiin kieliryhmien edunvalvontaa koskevat yleiset periaatteet: suomenkielisiä edustaa Suomalaisuuden Liitto ja ruotsinkielisiä Folktinget. Suomalaisuuden Liitto onkin yhä ainoa suomenkielinen kansalaisjärjestö, joka on sääntöjensä mukaisesti toiminut jo 120 vuotta suomenkielisten kielellisten tarpeiden ja oikeuksien edunvalvojana.

Hallituksen kielikertomus on epäonnistunut, koska suomenkielisiä edustava kansalaisnäkökulma on suljettu ulos sen valmistelusta. Tämä moite, suomenkielisten jääminen vailla edunvalvonta- ja järjestöedustusta, pätee takautuvasti myös aikaisempiin kielikertomuksiin.

Helsingissä 23.2.2026
Suomalaisuuden Liitto